

14. *Настасяк І. Ю.* Правова інтеграція та її вплив на сучасні правові системи світу / І. Ю. Настасяк // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2013. — Вип. 22. — Ч. I. — Т. 1. — С. 68–71.

Макеєва О. М. Правова культура: ціннісний вимір в умовах інтеграційних процесів

У статті досліджується аксіологічний підхід до вивчення правової культури. Розглядаються ціннісні характеристики правової культури в умовах інтеграційних процесів у сучасній Україні. Наголошується на ключовій ролі правової культури у забезпеченні функціонування правової системи, розвитку морального потенціалу суспільства, утвердженні демократичних правових цінностей.

Ключові слова: право, правова система, правова культура, цінності.

Макеєва Е. Н. Правовая культура: ценностное измерение в условиях интеграционных процессов

В статье исследуется аксиологический подход к изучению правовой культуры. Рассматриваются ценностные характеристики правовой культуры в условиях интеграционных процессов в современной Украине. Подчеркивается ключевая роль правовой культуры в обеспечении функционирования правовой системы, развитии нравственного потенциала общества, утверждении демократических правовых ценностей.

Ключевые слова: право, правовая система, правовая культура, ценности.

Makeieva O. Legal culture: the value dimension in conditions of integration processes

In the article the axiological approach to study legal culture is investigated. The valuable characteristics of legal culture in the integration processes in modern Ukraine are analyzed and considered. The author focused her attention on the key role of legal culture to ensure the functioning of the legal system, the development of moral potential of the society, promote democratic legal values.

Key words: law, a legal system, legal culture, values.

УДК 340.1

*Ірина Володимирівна Міма,
доцент кафедри цивільно-правових дисциплін
Криворізького факультету
Національного університету
«Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕЛІГІЙНО-ПРАВОВОГО ТРАДИЦІОНАЛІЗМУ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНОЇ ОСНОВИ ПІЗНАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ СИСТЕМИ

Будь-яка соціально-політична спільнота є особливою, детермінованою процесами культуро-генезу системою зв'язків сучасності з минулим, за допомогою яких відбувається формування юридичного досвіду. При цьому соціальні цінності накопичуються під впливом геополітичних, економічних, соціокультурних та релігійних факторів. Така внутрішня, діюча у межах конкретної національної культури, система передачі політико-правових цінностей може бути визначена як національна політико-правова традиція. Крім того, глобалізаційні та інтеграційні процеси спричиняють зближення різних правових систем, тому дослідження особливостей юридичного мислення різних народів і культур, що ґрунтується на конкретній правовій традиції, є на часі та

обумовлюється необхідністю узгодження праворозуміння, законодавства, правотворчості різних країн і правових систем. З огляду на зазначене вище, виникає необхідність у дослідженні політико-правових перетворень з урахування релігійно-правового традиціоналізму у досвіді формування і становлення національної правової системи.

Теоретичні напрацювання щодо природи, визначення релігійно-правового традиціоналізму, його осмислення як складового елемента правової системи накопичені у різних галузях знань. Так, незважаючи на існуючий достатній дослідний матеріал у класичній соціальній філософії, необхідно зазначити, що феномен політико-правової традиції, у сучасному її розумінні, почав інтерпретуватися у Новітній час західною соціологією та етнографією. При цьому головним чином увага вчених, наприклад, М. Вебера [1], Л. Деспре, П. Штомпки [2] та інших, зосереджувалася на аналізі статичних і динамічних аспектів традиції. Що ж стосується юриспруденції, то питання традиціоналізму стосовно політико-правової сфери досліджувалося переважно як феномен правової культури [3; 4]. Крім того, праці вітчизняних і зарубіжних учених-правознавців, наприклад, В. Дудченко [5], Ю. Лободи [6], В. Нерсисянц [7], Ю. Оборотова [8], С. Павлова [9], О. Скакун [10] та інших щодо висвітлення окремих аспектів релігійно-правового традиціоналізму переважно присвячені аналізу суміжних політико-правових явищ, зокрема, правовій та політичній ідеології, правовій системі, правосвідомості, правовим традиціям і традиціям у праві тощо. Тобто у вітчизняному загальнотеоретичному правознавстві поки що не приділено достатньої уваги дослідженню концептуально-методологічних засад аналізу конкретно-історичної сутності правової системи України, яке б передбачало вироблення таких категорій і понять, в яких на теоретичному рівні адекватно відображена конкретно-історична специфіка розвитку вітчизняної правової системи з урахуванням впливу релігійно-правового традиціоналізму як в історії українського народу, так і сучасної правової дійсності.

Сучасна юридична наука, як вітчизняна, так і зарубіжна, передбачає наявність плюралістичних підходів до розуміння такого феномену, як «правова система». Наприклад, з точки зору В. Любашица, А. Мордовцева, О. Мамичева, правову систему можна визначити як цілісний комплекс правових явищ, обумовлених особливостями розвитку конкретного суспільства, різними факторами (об'єктивними і суб'єктивними, закономірними та випадковими) соціальної та політичної еволюції, усвідомленої суб'єктами суспільних відносин та їх організаціями (державними, недержавними політичними і неполітичними), та використовуваної ними для досягнення певних цілей [11, с. 203]. Н. Оніщенко вважає, що правова система — це об'єктивне історично закономірне явище, що включає право, законодавство, суб'єктивні права та обов'язки, юридичну діяльність, юридичні установи, правову свідомість та правову культуру [12, с. 16]. На думку В. Синюкова, правову систему необхідно визначати як соціальну організацію, яка включає також основні компоненти національної правової культури. Українські вчені зазначають, що елементами, які входять до правової системи, переважно є система права, правова політика, правова ідеологія і юридична (правова) практика, зокрема правотворча, правозастосовна, правоохоронна [13, с. 167]. Також поряд з елементами, які вони зазначають, до правової системи входять споріднені з нею явища: норми і принципи міжнародного права, соціальні норми, зокрема, релігійні норми та релігійно-правові традиції, санкціоновані державою.

У правовій системі поєднано природні прагнення людей з їх думками, почуттями, правовими традиціями й арсеналом техніко-юридичних засобів, із вчинками й діяльністю їх об'єднань. Саме цим пояснюється можливість поєднання у правовій системі різних правових явищ, багатоаспектність станів, а також труднощі їх пізнання і класифікація. При аналізі генезису правової системи не слід абсолютизувати ні матеріальні, ні державно політичні обставини. В її становленні, розвитку та функціонуванні велике значення мають властиві певному соціуму духовно-культурні цінності, типовий образ мислення і стандарти поведінки, морально-релігійні установки, закріплені у релігійно-правових традиціях та релігійних нормах, властиві народу, нації та етносу історико-психологічні риси характеру людей та їх побуту, звичаїв і звичок. Формуючи підходи та методи з удосконалення і поновлення правової системи, ці моменти неможливо залишати поза увагою. До того ж необхідно враховувати певні риси української правової системи, зумовлені національними особливостями. Тобто удосконалення вітчизняної правової системи передбачає глибоке дослідження закономірностей і тенденцій розвитку не тільки окремих правових сімей,

а й національної правової системи з урахуванням національних правових та релігійно-нормативних традицій [14, с. 60–63]. Правова система відображає стан цілісності комплексу юридичних явищ, тоді як релігійно-нормативні традиції — цілісно-якісний аспект правової реальності, індивідуальність певної правової системи. Цим пояснюється автономність правової системи, яка забезпечується безпосередньо наявністю саме релігійно-нормативних традицій, за допомогою яких відбувається стереотипізація правового досвіду та його передання іншим поколінням. Тобто те, що не доцільне, не властиве для конкретних умов і не підлягає соціальній адаптації — не включається до складу структурних елементів національної правової системи.

Національна правова система належить до слов'янської сім'ї права, яка відображає цілісний правовий феномен, що має глибоке національне, духовне, історичне та спеціальне юридичне підґрунтя у правовій культурі України [13, с. 19]. В її основі — духовне, релігійно-нормативне надбання Візантії, а не Ватикану. Якщо романо-германська правова ментальність заснована на протестантизмі, мусульманська — на ісламі, то українська — на православ'ї, з акцентом не на світському життєвому розумінні Бога та людини (як у католицизмі), а на духовному житті людини з відповідними релігійно-правовими й етичними нормами, релігійно-правовими традиціями. При цьому відбувається релігійно-нормативна регламентація суспільно-політичної організації суспільства та його устрою з відповідним проявом принципів релігійно-нормативних традицій у процесі формування і становлення національних правових традицій.

Необхідно зазначити, що поняття «традиціоналізм» як підхід у дослідженні соціально-правових явищ загалом та правової системи зокрема, попередньо був сформований як соціально-філософський напрям, в основі якого уявлення про існування певної «початкової традиції», в якій втілюється загальний, космічний сенс світобудови і яка в процесі історичного розвитку реалізується через конкретні етнокультурні та релігійні форми [15, с. 25–27]. Будь-яка релігійна система містить не тільки уявлення про світобудову, а й визначає та регламентує суспільно-політичний устрій, тому традиціоналізм як напрям пізнання соціально-правових явищ спрямований на синтез усіх духовних і релігійно-правових традицій. Сутність традиції полягає в тому, що певні суспільні відносини (політична та суспільна системи, форма суспільних відносин, суспільна активність чи суспільна пасивність, бездія) набувають історичної стійкості, повторення та є домінуючим типом поведінки для суб'єктів суспільних відносин різних поколінь. Традиція, незалежно від її виду, особливостей, соціального спрямування та зв'язку із прогресом не існує окремо від конкретного історичного етапу розвитку суспільства, умов його формування, прояву та функціонування. Вона є результатом синтезу історичного типу суспільства, джерел права, релігійних і правових норм, економічних, соціально-політичних, релігійних та інших умов розвитку.

Місце та значення релігійно-правового традиціоналізму як елемента системи національної політико-правової традиції у суспільстві та правової системи загалом, розкривається через визнання релігійно-правового традиціоналізму як фактора, що забезпечує стабільність суспільного порядку, сприяє збереженню соціальною системою своїх особливих ознак та є умовою національно-політичної самоідентифікації соціуму. Тобто релігійно-правові традиції як елементи правової системи є специфічним механізмом передачі релігійно-нормативного, соціально-історичного досвіду, який стримує деструктивний вплив зовнішніх факторів та забезпечує їх адаптацію до реальності національного права.

Дослідження і пізнання правової системи через феномен релігійно-правової традиції є ефективним з огляду на існування певної наступності та поступового розвитку соціально-правових явищ з існуючим стійким зв'язком між соціально-історичними передумовами та подальшим розвитком нормативно-регулятивної системи [16, с. 71–75]. Релігійно-правова традиція є системним явищем, структурно-змістовними компонентами якого є взаємопов'язані та взаємообумовлені релігійні норми й традиції формування і функціонування держави та права.

Релігійно-правова традиція має розглядатися у єдності форми та змісту. При цьому формальна сторона релігійно-правової традиції менше зазнає змін, адже вона відображає сталі релігійно-правові та політико-правові зв'язки, сприяє збереженню і закріпленню соціально корисного історичного досвіду розвитку політико-правової системи. Детермінація статичного підґрунтя релігійно-правової традиції відбувається через комплексний вплив геополітичних, економічних та соціокультурних факторів. Змістовний бік релігійно-правової традиції становлять релігій-

ні норми, релігійно-правові та політичні відносини, які розвиваються, змінюються та характеризують динаміку існування правової системи загалом. Соціальна динаміка відображає процес змін соціальних явищ, його обумовленість, спрямування та послідовність; визначає фактори, що впливають на такі зміни, закономірності пристосування суб'єкта до нових суспільних відносин, тобто визначається історична мінливість релігійно-правової традиції. Важливим детермінуючим фактором, що історично впливає на розвиток релігійно-правових традицій вітчизняної правової системи, є взаємодія національної правової системи з іншими правовими культурами, передусім із західною традицією права.

Правова культура та правосвідомість є невід'ємними передумовами у формуванні правової держави. Високий рівень правової культури суспільства дозволяє досягти компромісу публічних і приватних інтересів у системі правового регулювання суспільних відносин, забезпечити рівновагу правових інтересів держави та суспільства, гарантувати права і свободи особистості, захист прав та свобод від будь-яких протиправних дій. Правова культура та релігійно-правова традиція мають розглядатись як статична і динамічна складова розвитку правової системи [16, с. 81]. Правова культура є результатом соціально-юридичної діяльності, вираженої у правових нормах, цінностях, інститутах, станах та формах, які у сукупності виконують функцію соціально-правової орієнтації суб'єкта суспільних відносин у процесі правотворчості та реалізації права. При цьому релігійно-правова традиція постає як особлива, детермінована процесами культурогенезу система зв'язків сучасності та минулого, за результатами якого відбувається певний відбір, стереотипізація юридичного досвіду та передання правових стереотипів з метою відтворення у межах правової культури іншої правової системи.

Релігійно-правовий традиціоналізм як механізм функціонування правової культури є особливою системою зв'язку сучасності та минулого, за допомогою якого здійснюється формування і закріплення юридичного досвіду та передання релігійно-нормативних стереотипів поведінки суб'єктів суспільних відносин, детермінуючих особливостей національної правової та політичної систем. Сформована у межах відповідної правової культури, релігійно-правова традиція обумовлюється національно-етнічними факторами та є необхідною умовою формування національної правової системи, яка є інституційною складовою політико-правового феномену. Крім того, релігійно-нормативний традиціоналізм як різновид підходу у праворозумінні надає можливість розкрити сутність права, використовуючи тісний зв'язок правових норм зі звичаями, традиціями, релігійними нормами, які обумовлені впливом усього комплексу національно-духовних і релігійних факторів, що не залежать від волевиявлення людини, чим пояснюється національна самобутність правосприйняття. Так, наприклад, правова норма діючого позитивного права, що містить у диспозиції змістовний орієнтир на релігійне правило поведінки суб'єкта суспільних відносин, закріплює певний вид заборони, який є санкцією релігійної норми, але при цьому не створює релігійного ідеалу чи релігійної догми.

У процесі соціально-політичного розвитку людства релігійно-нормативний традиціоналізм свідчить про наявність стійкої тенденції до взаємозв'язку політико-правових культур, закріплюючи та передаючи соціально-корисну інформацію (цінності, ідеали, правила поведінки, узвичаєння тощо) у межах певної політико-правової культури. У результаті таких соціально-інтеграційних процесів відбувається удосконалення системи соціально-нормативного регулювання та впорядкування суспільних відносин, а отже, і правової системи в цілому. Правова культура, суспільна правосвідомість і національна правова ідеологія, не заперечуючи досягнення інших правових культур, разом із тим надає їм такого соціально-нормативного значення і цінності, що обумовлені та узгоджені із сутністю релігійно-нормативного традиціоналізму [17, с. 102]. Тобто загальнолюдські цінності, державні ідеали інших культур мають оцінюватися крізь призму релігійно-нормативних (духовних) традиційних начал національної правової культури. Різні релігійно-нормативні цінності втілюються у правовій свідомості та юридично закріплюються у позитивному праві. Релігійно-правові традиції можуть, у безпосередній чи опосередкованій формі, бути закріплені у політичній декларації, впливати на процес прийняття рішень, бути підґрунтям правового виховання, впливати на вибір способу вирішення юридичних конфліктів. Саме за таких умов вони набудуть конструктивного значення і гармонійного сприйняття суспільством. Релігійно-правові традиції, формуючи ціннісні орієнтири у правотворчій, правозастосовній, пра-

воохоронній діяльності, можуть впливати на визначення загального спрямування національної політико-правової традиції.

Отже, релігійно-правовий традиціоналізм впливає на розвиток національної правової системи через закріплення пріоритету духовно-моральних основ у праворозумінні, тобто в оцінці права з точки зору його справедливості. В умовах глобалізації відбувається становлення наднаціональної правової культури, у межах якої відбуваються інтеграційні процеси та формування узагальнюючого юридичного досвіду в межах національних правових культур, із закріпленням соціальної інформації від одного покоління до іншого. При цьому відбувається синтез правових і релігійних норм, національного політичного та юридичного досвіду, а також формування загально цивілізаційної політико-правової культури.

Список використаних джерел

1. Вебер М. Избранное: протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер ; сост. Ю. Н. Давыдов ; пер. с нем. М. И. Левина. — 2-е изд., доп., перераб. — М. : Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2006. — 651 с.
2. Штомпка П. Социология социальных изменений / П. Штомпка ; пер. с англ., под ред. В. А. Ядова. — М. : Аспект Пресс, 1996. — 416 с.
3. Алексеев Н. Н. Основы философии права / Н. Н. Алексеев. — СПб. : Юридический центр Пресс, 1999. — 400 с.
4. История русской философии / под ред. М. А. Маслина. — М. : КДУ, 2008. — 640 с.
5. Дудченко В. В. Традиція правового розвитку : плюралізм правових вчень : моногр. / В. В. Дудченко. — О. : Юридична література, 2006. — 302 с.
6. Лобода Ю. П. Правова традиція українського народу (Феномен та об'єкт загальнотеоретичного дискурсу) / Ю. П. Лобода. — Л. : Світ, 2009. — 280 с.
7. Нерсесянц В. С. Общая теория права и государства : учеб. для студ. вузов, обучающихся по спец. «Юриспруденция» / В. С. Нерсесянц. — М. : НОРМА, Издательская группа НОРМА — ИНФРА-М., 2002. — 539 с.
8. Оборотов Ю. Н. Традиции и новации в правовом развитии / Ю. Н. Оборотов. — Одесса : Юридическая литература, 2001. — 157 с.
9. Павлов С. С. Правові традиції України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / С. С. Павлов. — О., 2010. — 20 с.
10. Скакун О. Ф. Теория государства и права (энциклопедический курс) : учеб. / О. Ф. Скакун. — Харьков : Эспада, 2005. — 840 с.
11. Любашиц В. Теория государства и права / В. Я. Любашиц, А. Ю. Мордовцев, А. Ю. Мамычев. — Ростов н/Д : Феникс, 2010. — 699 с.
12. Оніщенко Н. М. Правова система: проблеми теорії : моногр. / Н. М. Оніщенко. — К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. — 352 с.
13. Синюков В. Н. Российская правовая система. Введение в общую теорию / В. Н. Синюков. — 2-е изд., доп. — М. : Норма. — 2010. — 672 с.
14. Оніщенко Н. М. Соціальний вимір правової системи : реалії та перспективи : моногр. / Н. М. Оніщенко, Н. М. Пархоменко ; відп. ред. Ю. С. Шемшученко. — К. : Юридична думка, 2011. — 176 с.
15. Берман Г. Дж. Западная традиция права: эпоха формирования / Г. Дж. Берман. — Изд-во МГУ, 1998. — 624 с.
16. Сальников М. В. Генезис и эволюция российской политико-правовой традиции: Историко-теоретический и сравнительно-правовой анализ : дис. ... д-ра юрид. наук : спец. 12.00.01 / М. В. Сальников. — СПб., 2005. — 283 с.
17. Правосвідомість і правова культура як базові чинники державо-творчого процесу в Україні : моногр. / Л. М. Герасіна, О. Г. Данильян, О. П. Дзьобань та ін. — Х. : Право, 2009. — 352 с.

Міма І. В. Окремі аспекти релігійно-правового традиціоналізму як методологічної основи пізнання національної правової системи

Досліджено теоретичні аспекти релігійно-правового традиціоналізму як методологічного способу встановлення наступності у праві та поступовості розвитку соціально-правових явищ з огляду на соціально-філософські основи пізнання національної правової системи. Феномен релігійно-правового традиціоналізму необхідно розглядати у контексті становлення та розвитку правової системи через

співвідношення правових і релігійних норм, релігійно-правових традицій, джерел права; у процесі генезису та еволюції національної правової системи, правової культури, суспільної правосвідомості, яка характеризується національно-етнічними, конфесійними особливостями.

Ключові слова: правова система, правова культура, правові традиції, релігійно-правові традиції, релігійні норми, релігійно-правовий традиціоналізм.

Мима И. В. Некоторые аспекты религиозно-правового традиционализма как методологической основы познания национальной правовой системы

Исследовано теоретические аспекты религиозно-правового традиционализма как методологического способа формирования преемственности в праве и последовательности развития социально-правовых явлений с точки зрения социально-философских основ познания национальной правовой системы. Феномен религиозно-правового традиционализма необходимо рассматривать в контексте становления и развития правовой системы через соотношение правовых и религиозных норм, религиозно-правовых традиций, источников права, в процессе генезиса и эволюции национальной правовой системы, правовой культуры, общественного правосознания, которое характеризуется национально-этническими, конфессиональными особенностями.

Ключевые слова: правовая система, правовая культура, правовые традиции, религиозно-правовые традиции, религиозные нормы, религиозно-правовой традиционализм.

Mima I. Some aspects of religious traditionalism law as a methodological foundations of knowledge of the national legal system

Theoretical aspects of religious law traditionalism as a methodological way to establish continuity in law and gradual development of social and legal phenomena due to social and philosophical foundations of knowledge of the national legal system. Religious legal tradition is a systemic phenomenon, structural and substantive components are interconnected and interdependent religious norms and traditions of the formation and functioning of the state and law. Religious legal tradition is considered as a unity of form and content. This formal party religious and legal traditions, to a lesser extent changing, because it contributes to the preservation and consolidation of socially historical experience of political and legal system. Of the content of religious and legal traditions constitute religious norms, religious, legal and political relations that are developing and changing dynamics determine the existence of the legal system as a whole. For this reason, the phenomenon of religious traditionalism law should be seen in the context of the formation and development of the legal system by the ratio of legal and religious norms, religious and legal traditions, sources of law; in the genesis and evolution of the national legal system, legal culture, social justice, defined by ethnic and religious characteristics.

Key words: legal system, legal culture, legal traditions, religious-legal traditions, religious norms, religious-legal traditionalism.

УДК 340.1

*Яна Леонітївна Москаленко,
аспірантка відділу теорії держави і права
Інституту держави і права
ім. В. М. Корецького НАН України*

ГЕРМЕНЕВТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ЗАСТОСУВАННЯ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ

Європейський вибір, зроблений українським народом та проголошений на найвищому політичному рівні, потребує суттєвих зусиль і вагомих змін, зокрема в Україні.

Однією з передумов реалізації та досягнення мети України — членства в європейських структурах — є адаптація вітчизняної правової системи до європейського правового простору.

Шлях до Європи — це шлях забезпечення свободи людини в умовах державної організації, піднесення її гідності, економічного процвітання та соціальної захищеності, захисту і гарантій фундаментальних прав і свобод. Це шлях до верховенства права.

Адаптація як комплексний процес, що передбачає здійснення порівняльно-правового аналізу відповідності правової системи України європейському законодавству, узгодження українського законодавства і практики його застосування із правовими нормами і стандартами Європейського Союзу (далі — ЄС), врахування положень законодавства ЄС при розробці проектів нормативно-правових актів тощо вимагає значних зусиль як з боку представників державної влади, так і юридичної науки.

У юридичній науці проблемам інтеграції та гармонізації законодавства України з міжнародним правом присвячена значна кількість наукових досліджень таких учених, як Ю. Грошевий, В. Денисов, Ю. Капіца, Н. Малишева, В. Муравйов, В. Опришко, В. Тацій, Г. Удовенко, В. Чубарев та ін. Науковці розглядають, зокрема, стан і роль адаптації українського законодавства до європейських стандартів та вплив цього процесу на поглиблення інтеграційних процесів України.

Особливого значення у цьому контексті набувають питання з'ясування змісту правового матеріалу та однозначного його розуміння. Одним зі способів вказаного є тлумачення правових норм.

Мата статті полягає у дослідженні ролі юридичної герменевтики у процесі застосування європейських стандартів в Україні. Юридична герменевтика покликана з'ясувати сенс норми, вираженої в тексті, щоб транслювати його, наблизити до практичних ситуацій настільки, щоб не залишилося сумнівів щодо норми, яка тлумачиться, і полегшити її впровадження.

У науковій літературі під тлумаченням норм права розуміють діяльність органів держави, посадових осіб, громадських організацій, окремих громадян, що спрямована на встановлення змісту норм права. Розробка нових юридичних приписів неможлива без тлумачення, оскільки у розвиненій системі законодавства більшість норм так чи інакше пов'язана з вже існуючими законодавчими положеннями. Важливе значення має тлумачення і для створення зводів законів, зібрань і довідників із законодавства, для обліку нормативних актів. Процес тлумачення неминучий при реалізації правових норм органами суду, прокуратури, арбітражу, інших державних органів, при укладанні угод і договорів господарюючими структурами, в діяльності партій, громадських об'єднань, при здійсненні громадянами юридично значущих дій тощо.

Тлумачення права (закону) посідає важливе місце у складних процесах впливу права на життя, взаємодії закону з реальними відносинами, з вчинками людей, із розумінням і засвоєнням ними юридичних норм. І що особливо суттєво — саме в тлумаченні права необхідно бачити призму юридичних знань в їх співвідношенні з правовим життям і юридичною практикою. Тому помилковим є твердження про те, що необхідність тлумачення закону виникає лише у випадку неясностей у тексті, неточностей або за потреби особливого застосування закону. Тлумачення закону